

3. Den indledende fase – dok. nr. 3.2.1

**Vejledning vedr. bygherreansvaret for arbejdsmiljø
– fra planlægning til drift**

Marts 2021

1	Indledning	2
2	Den indledende fase – Tilrettelæggelse af bygherreansvar for arbejdsmiljø.....	2
3	Projektering og udførelse – Arbejdsmiljøkoordinatorydelsen	6
4	Grundlag.....	9

1 Indledning

Dette notat er en overordnet vejledning i bygherrens pligter, og målgruppen for notatet er de ansatte i boligforeningens organisation.

Reglerne om bygherrens arbejdsmiljøansvar følger af Arbejdstilsynets Bekendtgørelse om bygherrens pligter. Find nyeste version på www.at.dk.

AlmenNet og Landsbyggefonden har en aftale med Videntjenesten om arbejdsmiljø for bygherrer og rådgivere, hvor almene bygherrer gratis kan få vejledning omkring bygherrens arbejdsmiljøansvar – se <https://www.bam-bus.dk/videntjeneste-for-bygherrer-og-raadgivere/>.

2 Den indledende fase – Tilrettelæggelse af bygherreansvar for arbejdsmiljø

Bygherren har ansvar for koordinering af arbejdsmiljøet (sikkerhed og sundhed) i alle faserne af et byg- ge- og anlægsprojekt, og arbejdsmiljøområdet er omfattet af juridisk ansvarspådragende lovgivning for bygherren. Hvor der på et bygge- og anlægsarbejde forventes at være to eller flere arbejdsgivere til stede på byggepladsen samtidigt, skal bygherren udpege en arbejdsmiljøkoordinator (P/B) til at varetage sine opgaver vedrørende arbejdsmiljø i byggeprojektet.

Der findes ingen standardløsninger for håndtering af bygherrens pligter ift. arbejdsmiljø, og hvert enkelt bygge- og anlægsprojekt skal vurderes og planlægges individuelt. Eksempelvis har samarbejdsmodel og byggeriets kompleksitet indflydelse på håndteringen af bygherrens pligter.

Forskning viser, at det kan betale sig for bygherren at prioritere arbejdsmiljø. Et godt koordineret arbejdsmiljø bidrager nemlig positivt til de øvrige processer, fx

- Logistik
- Uforudsete forhold
- Økonomi
- Tid
- Kvalitet

2.1 Bygherrens ansvar og forpligtigelse

Bygherren bør have en klar holdning til arbejdsmiljøniveauet for sine byggeprojekter, før der vælges ud- buds- og entrepriseform, herunder tildelingskriterier, således at der i udbudsfasen kan stilles arbejdsmiljøkrav til alle aktører og retningslinjer/forventninger til koordinering af arbejdsmiljø for byggeprojektet, samt reparation og vedligeholdelse.

I den indledende fase fastlægger bygherren kvalitetsniveauet for arbejdsmiljøet i sit projekt, fx igennem en arbejdsmiljøpolitik. Bygherren bør beslutte, om det er lovgivningens mindstekrav for arbejdsmiljø, der skal være gældende, eller om der skal gøres tiltag til at sikre et bedre arbejdsmiljø i byggeprojektet, samt i den efterfølgende drift og vedligeholdelse. Det kan være, hvis et boligselskab har interne retningslinjer, der er strammere end lovgivningen, fx at der skal være rækværk/hegn på tag frem for at bruge et faldsikringsystem for at skabe mere sikre forhold for driftspersonalet.

Bygherren skal udpege en arbejdsmiljøkoordinator (P) under projekteringen, og en arbejdsmiljøkoordinator (B) under byggefasen/udførelsen, som på vegne af bygherren sørger for de konkrete opgaver i forbindelse med koordinering af projektet.

Selv om bygherren har overdraget sine opgaver, så er det fortsat bygherren, der har ansvaret for, at arbejdsmiljøkoordineringen foregår tilfredsstillende. Ved overtrædelse af arbejdsmiljøloven er det derfor også bygherren, der vil få rådgivningspåbud, og i værste tilfælde bødeforlæg eller fængselsstraf.

Tidlige beslutninger om arbejdsmiljø

Allerede i udarbejdelse af byggeprogram må bygherren afklare, hvordan dennes ansvar og opgaver til at sikre et godt arbejdsmiljø i byggeprojektet, driften og vedligeholdelsen skal udføres og koordineres, herunder hvilke krav, der skal stilles til arbejdsmiljøkoordinatoren (P/B), samt hvem i organisationen rollen skal tildeles.

Det anbefales at udarbejde en arbejdsmiljøpolitik e.l. – se <https://byggeproces.dk/bygherre-bygheres-politik/>.

Få hjælp af rådgiveren

Såfremt bygherren på det konkrete projekt har tilknyttet en bygherrerådgiver, vil det være naturligt, at bygherrerådgiveren faciliterer bygherrens beslutningsproces.

Rådgiveren og den projekterende, hvilke typisk er arkitekten, ingeniøren og systemleverandøren, som har fået til opgave at levere et grundlag til et bygge- og anlægsprojekt, er forpligtiget til at oplyse bygherren om dennes ansvar efter arbejdsmiljølovgivningen. Rådgivningen til bygherren skal tage udgangspunkt i projektets forventede karakter og omfang, fx størrelsen af byggepladsen.

For rådgiveren og den projekterende gælder, at de også har en række forpligtigelser, jf. arbejdsmiljøloven, som de skal overholde.

2.2 Organisering af arbejdsmiljø

Når bygherren praktisk skal løfte arbejdsmiljøansvaret, så er der forskellige valgmuligheder for udpegning af arbejdsmiljøkoordinatorer. Bygherren kan vælge, at den samme person er arbejdsmiljøkoordinator (P) og (B), eller at udpege forskellige personer til de to roller.

Fordelen ved at den samme person har begge roller er, at der derved er en høj grad af videndeling gennem projekterings-, udførelses- og driftsfaserne. Der er pt tradition i branchen for at dele opgaven mellem to personer, da man ofte udbyder arbejdsmiljøkoordineringen sammen med henholdsvis projekteringen og udførelsen. Men det er bygherrens valg.

Her er samlet en oversigt over fordele og ulemper ved forskellige organiseringer. For nærmere om krav til arbejdsmiljøkoordinators kvalifikationer – se afsnit 3.1.

		Fordele	Ulemper
Bygherren		<ul style="list-style-type: none"> • Bygherren kan selv definere form og kvalitet af arbejdsmiljøkoordineringen. Kender bygherreorganisationen og dennes prioriteringer. • Ansvar og opgaveløsning er placeret hos samme part. Har beslutningskraft i sin egenskab af bygherre. • Arbejdsmiljøkoordinator (P/B) er uafhængighed af totalrådgiver og entreprenør. • Høj grad af videndeling gennem projekterings-, udførelses- og driftsfaserne. • Høj grad af objektivitet i arbejdsmiljøkoordinatorens (P/B) rolle. • Mulighed for ensartet arbejdsmiljøkoordinering på tværs af byggeprojekter. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ingen konkurrenceudsættelse af ydelsen. • Risiko for at arbejdsmiljøkoordinatoren (P/B) mangler praktisk erfaring med håndtering af arbejdsmiljø i forbindelse med projektering og udførelse, hvis den udpegede bygherrerepræsentant ikke har erfaring fra byggepladser. Vedkommende skal opfylde de lovpligtige kvalifikationer.
Bygherrerådgiveren		<ul style="list-style-type: none"> • Arbejdsmiljøkoordinator (P/B) med stor grad af uafhængighed i forhold til de øvrige parter i projektet. • Bygherren kan bedre definere form og kvalitet af arbejdsmiljøkoordineringen. • Konkurrenceudsættelse af ydelsen. • Høj grad af videndeling gennem projekterings-, udførelses- og driftsfaserne. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ansvar og opgaveløsning er placeret hos forskellige parter. • Vigtigt at være opmærksom på om bygherrerådgiveren har de nødvendige kvalifikationer.
Totalrådgiveren		<ul style="list-style-type: none"> • Konkurrenceudsættelse af ydelsen. • Større mulighed for at vælge en erfaren arbejdsmiljøkoordinator. • Har eventuelt andre roller i projektet, og dermed indgående kendskab til dette (flere timer på projektet). • Kan nemmere knytte en relation til projekteringslederen, fordi de typisk er kolleger. 	<ul style="list-style-type: none"> • Medmindre andet er beskrevet, vil form og kvalitet af arbejdsmiljøkoordineringen være iht. lovgivningens mindstekrav. • Ansvar og opgaveløsning er placeret hos forskellige parter. • Risiko for en mindre grad af videndeling gennem projekterings-, udførelses- og driftsfaserne. • Arbejdsmiljøkoordinator (P/B) er ikke uafhængig af totalrådgiver. Interessekonflikter kan opstå mellem arbejdsmiljø og økonomi.

Hovedentreprenøren	<ul style="list-style-type: none"> • Konkurrenceudsættelse af ydelsen. • Større mulighed for at vælge en erfaren arbejdsmiljøkoordinator. • Har eventuelt andre roller i projektet, og dermed indgående kendskab til dette (flere timer på projektet). • Kan nemmere knytte en relation til byggelederen, fordi de typisk er kolleger. 	<ul style="list-style-type: none"> • Medmindre andet er beskrevet, vil form og kvalitet af arbejdsmiljøkoordineringen være iht. lovgivningens mindstekrav. • Ansvar og opgaveløsning er placeret hos forskellige parter. • Risiko for en mindre grad af videndeling gennem projekterings-, udførelses- og driftsfaserne. • Arbejdsmiljøkoordinator (P/B) er ikke uafhængig af entreprenør. Interessekonflikter kan opstå mellem arbejdsmiljø og økonomi.
Totalentreprenøren	<ul style="list-style-type: none"> • Konkurrenceudsættelse af ydelsen. • Større mulighed for at vælge en erfaren arbejdsmiljøkoordinator (P/B). • Høj grad af videndeling mellem projekterings- og udførelsesfasen. 	<ul style="list-style-type: none"> • Medmindre andet er beskrevet, vil form og kvalitet af arbejdsmiljøkoordineringen svare til lovgivningens mindstekrav. • Ansvar og opgaveløsning er placeret hos forskellige parter. • Arbejdsmiljøkoordinator (P/B) er ikke uafhængig af totalentreprenøren. • Mindre grad af videndeling gennem projekt- og driftsfaserne. • Mindre grad af objektivitet i arbejdsmiljøkoordinatorens (P/B) rolle.
Uafhængig part	<ul style="list-style-type: none"> • Konkurrenceudsættelse af ydelsen. • Bygherren kan bedre definere form og kvalitet af arbejdsmiljøkoordineringen. • Større mulighed for at vælge en erfaren arbejdsmiljøkoordinator (P/B). • Høj grad af objektivitet i arbejdsmiljøkoordinatorens (P/B) rolle. Refererer direkte til bygherren og har ikke andre interesser i projektet end arbejdsmiljø • Høj grad af videndeling mellem projekterings- og udførelsesfasen. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ansvar og opgaveløsning er placeret hos forskellige parter. • Ikke en del af projektorganisationen, så her må bygherren hjælpe med at etablere relationerne. • Kan have svært ved at få gennemslagskraft. Har ofte for få timer til at være tilstrækkeligt til stede, fx på byggepladsen udover sikkerhedsrunderinger og -møder. Det bliver dermed svært at koordinere arbejdet løbende og følge op på indgåede aftaler. • De få timer på projektet gør det vanskeligt at blive en integreret del af projektorganisationen, og gøre sin indflydelse gældende.

2.3 Udbudsdokumenter

Når bygherren i den indledende fase har besluttet sig for, hvorledes han ønsker at håndtere sit arbejdsmiljøansvar som bygherre og opgaverne forbundet hermed, indarbejdes bygherrens beslutninger i udbudsdokumenterne.

Ligeledes skal arbejdsmiljøkrav til andre aktører fremgå af udbudsdokumenterne.

3 Projektering og udførelse – Arbejdsmiljøkoordinatorydelsen

I projektering og udførelse er det bygherrens udpegede arbejdsmiljøkoordinator (P/B), der i praksis udfører bygherrens lovpligtige arbejdsmiljøopgaver.

Beslutning om hvordan arbejdsmiljøkoordineringen skal udbydes, og omfanget af arbejdsmiljøkoordinatorens ydelser defineres som end del byggeprogrammet i den indledende fase. Det er bygherren, som skal fastlægge rammerne for arbejdsmiljøkoordinatorens opgaver. Det er vigtigt at følge op på dette i udbudsfasen, når arbejdsmiljøkoordinatoren er udpeget, herunder at forventningsafstemme om ydelsen, samt hvordan kommunikation og samarbejde skal foregå i henholdsvis projektering og udførelse.

3.1 Basisydelse

Basisydelsen, der skal udføres af arbejdsmiljøkoordinatoren (P/B), er defineret som lovgivningens mind- stekrav.

Kvalifikationskrav til arbejdsmiljøkoordinatoren (P/B)

Arbejdsmiljøkoordinator (P) og (B) skal opfylde en række kvalifikationskrav afhængig af byggeplad- sens størrelse – se tabel.

Kvalifikationer	Byggepladsstørrelse		
	Lille (<5 perso- ner samti- digt)	Mellem- stor (5-10 per- soner sam- tidigt)	Stor (>10 per- soner samtidigt)
Sagkyndig viden om bygge- og anlægsområ- det, herunder kendskab til byggeriets aktører.	X	X	X
Fornøden viden om sikkerheds- og sundhedsmæssige spørgsmål inden for bygge- og anlægsområdet.		X	X
Praktisk erfaring i ledelse af bygge- og an- lægsprojekter.			X
Gennemført og bestået en arbejdsmiljøuddan- nelse for koordinatore af sikkerheds- og sundhedsarbejdet inden for bygge- og an- lægsområdet			X

Ud over mindstekravene defineret i lovgivningen, så kan kravene til Arbejdsmiljøkoordinatoren (P/B) ud- vides og præciseres i henhold til det konkrete projekt.

Desuden er det vigtigt, at arbejdsmiljøkoordinatoren (P/B) har erfaring med:

- Lignende byggeprojekter, herunder kendskab til typiske arbejdsmiljøproblemer og -løsninger
- Projektering
- Samarbejde og koordinering på tværs af faggrupper
- Videndeling
- Drift og vedligeholdelse

Arbejdsmiljøkoordinatoren (P/B)s opgaver

Arbejdsmiljøkoordinator (P) i projekteringsfasen skal koordinere arbejdsmiljøarbejdet i forbindelse med projektering, undersøgelse og udarbejdelse af byggeprojektet, mens arbejdsmiljøkoordinator (B) skal sørge for arbejdsmiljøkoordineringen i udførelsesfasen.

Projektering

Arbejdsmiljøkoordinatoren (P) har opgaver, som bl.a. omfatter at:

- Gennem screening, koordinering og afgrænsning medvirker til, at potentielle arbejdsmiljøproblemer kortlægges og forebygges under projekteringen, med særligt fokus på kommende fællesområder (fælles arbejdsområder) og grænseflader under udførelsen, samt tilgængelighed for vedligehold og reparation.
- Tager hensyn til de generelle principper for forebyggelse af arbejdsskader og nedslidning. Især i relation til de arkitektoniske, tekniske og/eller organisatoriske valg, som de projekterende foretager, samt til de projekterendes vurdering af, hvor lang tid der skal afsættes til de forskellige arbejdsopgaver og -processer eller arbejdsfaser, som skal udføres samtidigt eller efter hinanden.
- Udarbejder plan for sikkerhed og sundhed (PSS) (store byggepladser eller ved særligt farligt arbejde). Udarbejder og ajourfører en journal, som bl.a. indeholder en liste over særlige forhold vedrørende sikkerhed og sundhed, der bør tages hensyn til i forbindelse med eventuelle fremtidige arbejder (reparation og vedligeholdelse).

Overgang mellem projektering og udførelse

Hvis arbejdsmiljøkoordinator (P) og arbejdsmiljøkoordinator (B) er to forskellige personer skal der ske en overdragelse mellem parterne i overgangen mellem projekterings- og udførelsesfasen. Erfaringen viser, at det er en god ide, at bygherren deltager i denne overdragelse, og at der i særlig grad fokuseres på grænsefladeproblematikker.

Hvis AB18 anvendes, så skal bygherren tage stilling til, hvordan arbejdsmiljøkoordinator (P) og evt. (B) involveres i udførelsesprojektet. Det anbefales, at begge inddrages som en del af overdragelsen, og for at arbejdsmiljøkoordinator (B) bliver en del af det kommende team på byggepladsen.

Udførelsesfasen

Arbejdsmiljøkoordinatoren (B) har opgaver, som bl.a. omfatter at:

- Tilrettelægge samarbejdet mellem arbejdsgiverne på byggepladsen og koordinere arbejdsmiljøet i forhold til de forskellige arbejdsopgaver og -processer, der skal pågå eller er i gang. Arbejdsmiljøkoordinator har fokus på fællesområder (fælles arbejdsområder), hvor flere arbejdsgivere arbejder samtidigt eller efterfølger hinanden på byggepladsen.
- Afholde opstartsmøder med alle arbejdsgivere, inden de starter på byggepladsen (store byggepladser). Afholde sikkerhedsrunderinger på byggepladsen mindst hver 14. dag (store byggepladser)
- Afholde sikkerhedsmøder mindst hver 14. dag eller efter behov i forbindelse med ændringer på byggepladsen og ved evt. ulykker eller tilløb til ulykker. Arbejdsmiljøkoordinator forestår indkaldelse og udarbejdelse af referat fra sikkerhedsmøder, herunder udsendelse til samtlige byggesagens parter med kopi til bygherren (store byggepladser).
- Ajourføre plan for sikkerhed og sundhed (PSS) og sørge for at plan for sikkerhed og sundhed.
- (PSS) altid er tilgængelig for alle på byggepladsen (store byggepladser eller særligt farligt arbejde).
- Ajourføre journalen.
- Aftale med bygherren om anmeldelse af byggepladsen til Arbejdstilsynet.

3.2 Tillægsydelser

Tillægsydelser er defineret som ydelser, bygherren aktivt kan vælge til i forhold til lovgivningens mindstekrav. Skema med tillægsydelser er ikke udtømmende.

AKTIVITET	Arbejdsmiljø- koordinator (P)	Arbejdsmiljø- koordinator (B)
Gennemgang og risikovurdering af det udsendte projektmateriale – fokusområder for arbejdsmiljøindsatsen	(X)	X
Udarbejdelse af en samlet oversigt over arbejdsmiljøpolitikker, procedurer og instrukser, der gælder for projektet	X	
Udarbejdelse af oversigt over dokumentation af sikkerhedsarbejdet og plan for administration	X	
Afdække og udarbejde procedure for den løbende koordinering af grænseflader	(X)	X
Afklaring og beskrivelse af arbejdsmiljøkoordinatorens samarbejde med byggeorganisationen, herunder projekteringsleder, byggeleder, fagtilsyn og projekterings-/byggemøder	X	X
Udarbejdelse af introduktionsmateriale/kursus omkring bygge- projekt og sikkerhed til alle byggepladsens ansatte	X	X
Afklaring af procedure omkring adgangskontrol og udarbejdelse af adgangskort	(X)	X
Udarbejdelse af kommunikations- og beredskabsplan	X	X
Plan for afholdelse af formandsmøder (toolbox møder)		X
Planlægning af projektgennemgangsmøder med entreprenører	(X)	X
Udarbejdelse af logistikplan for kørende og gående trafik til/på byggepladsen		X
Udarbejdelse af procedure for analyse af ulykker og nærvedulykker	X	(X)
Udarbejdelse af procedure for registrering og anmeldelse af nærved-hændelser	X	(X)
Procedure for brug af "mønsterarbejdsplads" ved sikkerhedsrundringer	X	X
Procedure for entreprenørens udarbejdelse af metodebeskrivelser, risikovurdering og sikkerhedsinstrukser	X	X
Løbende evalueringsmøder mellem arbejdsmiljøkoordinator og bygherre	X	X
Afklaring af eventuelle incitamentsordninger/præmiering	X	X

4 Grundlag

I dette afsnit findes henvisninger til lovbekendtgørelser, baggrundsmateriale og hjemmesider. Henvisningerne kan anvendes, hvis der er behov for en mere dybdegående forståelse af de gældende regler eller til afklaring af et konkret forhold.

4.1 Bekendtgørelser

Følgende bekendtgørelser beskriver ansvar hos henholdsvis bygherren, rådgiver/projekterende og entreprenør/arbejdsgiver:

- BEK 117 af 05/02/2013 "Bekendtgørelse om bygherrens pligter" <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=145005&exp=1>
- BEK 110 af 05/02/2013 "Bekendtgørelse om projekterendes og rådgiveres pligter m.v. efter lov om arbejdsmiljø" <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=145007>
- BEK 1516 af 16/12/2020 "Bekendtgørelse om bygge- og anlægsarbejde" <https://www.retsinformation.dk/eli/lta/2010/1516>

4.2 Baggrundsmateriale

Af vejledninger og praktiske værktøjer kan nævnes:

- Branchevejledningen og hjemmesiden Byggeproces og Arbejdsmiljø udviklet af BFA Bygge & Anlæg i samarbejde med Bygherreforeningen, Foreningen af Rådgivende Ingeniører, Danske Arkitektvirksomheder og Konstruktørforeningen <http://www.byggeproces.dk/>
- "Anbefalinger om bygherrens ansvar for koordinering af arbejdsmiljøet i byggeprojekter" Vejledningen er udgivet af Bygherreforeningen i december 2010, rev. feb. 2014. <https://bygherreforeningen.dk/viden/arbejdsmiljoe/anbefalinger-til-bygherrens-koordinering-af-arbejdsmiljoe/>
- "Ydelsesbeskrivelser for Arbejdsmiljøkoordinering" Ydelsesbeskrivelsen er udgivet af FRI og DANSKE ARK i august 2014. <https://www.danskeark.dk/content/ydelsesbeskrivelse-arbejdsmiljoradgivning> (ny på vej)
- "Værktøjskasse til arbejdsmiljøkoordinator (P)" Udarbejdet af Videntjenesten om arbejdsmiljø for bygherrer og rådgivere, 2020, opdateres løbende. <https://byggeproces.dk/videntjenesten-om-arbejdsmiljoe-for-bygherrer-og-raadgivere-vaerktoejskasse-til-arbejdsmiljoe-koordinator-p/>
- Andre branchevejledninger om arbejdsmiljø findes på www.bfaba.dk
- Arbejdstilsynet er myndighed på arbejdsmiljøområdet. <http://arbejdstilsnet.dk/da/>

AlmenNet og Landsbyggefonden har en aftale med Videntjenesten om arbejdsmiljø for bygherrer og rådgivere, hvor almene bygherrer gratis kan få vejledning omkring bygherrens arbejdsmiljøansvar

– se <https://www.bam-bus.dk/videntjeneste-for-bygherrer-og-raadgivere/>.

Kontaktoplysninger: +45 4080 1400 eller videntjeneste@bam-bus.dk